

תוכן העניינים

עמוד

מבוא והצגת הנושא.....	3
סקירת ספרות.....	3
מחקר, סקר ומתודולוגיה.....	11
סיכום.....	14
ביבליוגרפיה.....	15
נספח.....	17

מבוא

משבר הקורונה, אמנם לא פרץ ביום אחד אלא במשך מספר שבועות במהלך החודשים פברואר-מרס 2020, הביא לטלטלה גדולה בקרב חברות, עסקים ומשפחות בישראל. כלכלת ישראל הייתה במצב סביר בהחלט ערב משבר הקורונה. במהלך 20 השנה האחרונות ניהלו ממשלות ישראל מדיניות פיסקאלית מתונה ובטוחה והפחיתו את יחס החוב-תוצר הלאומי מרמת שיא של כ-120% תוצר לרמה של כ-60%. מהלך זה הקטין את עלות מימון החוב הלאומי לרמות זניחות, ופינה מקורות מהתקציב למטרות כלכליות אחרות. זה תרם לממשלה יכולת גמישות הנדרשת ליום שבו הממשלה תידרש לפעול בשוק באופן אנטי מחזורי במטרה לתמוך בכלכלה. מה שקורה בתקופת הקורונה.

החוב הלאומי גדל ההוצאות הציבוריות הכרוכות במגפה ובשיפוי כלכלי לנפגעה. ככל שימשך המשבר הוא עלול להביא להפחתת דירוג כלכלי של ישראל בעולם וליחס חוב-תוצר תלת-ספרתי. הדבר עלול להביא העלאה במסים מול הקטנה בשירותים הציבוריים לאזרחים. לכן, דרושה בתקופה זו הרחבה פיסקאלית. תמיכות מדינה בעסקים ובפרטיים יוכלו להביא להגדלת יצור וביקושים ולהניע את גלגלי המשק.

ממצא מעניין הוא שהעוני קצת פחת בתקופת הקורונה - אפשר להסביר את זה בתמיכות הסוציאליות שניתנו לבעלי הכנסה נמוכה כגון דמי אבטלה, השלמת הכנסה וכדומה. בנוסף, הירידה ברמת החיים הכללית מורידה גם את ההגדרות של קו העוני כך שממילא הוא נמוך יותר וכולל תחתיו פחות עניים.

המשבר פגע פחות בבעלי הון כגון בעלי נכסים מניבים, דירות להשכרה וכדומה וכן השקעות כספיות שהניבו רווחים אם כי כמובן פחות משנה רגילה. בעלי הכנסה ביוניו ונמוכה נאלצו להתמודד עם חל"ת, פטורים וכדומה. אין להם נכסים מניבים ולכן אינם מייצרים כסף ולכן הפער גדל.

בעבודה זו ייבחנו אמצעי סיוע ממשלתיים ליחידים ועסקים בתקופת הקורונה ויוסקו מסקנות מראיונות אזרחים לגבי מידת האפקטיביות של אמצעי סיוע אלה.

סקירת ספרות

התערבות ממשלתית בשוק העבודה אינה דבר חדש. היא מתמקדת לא רק בצורך למתן מענה למובטלים על ידי דמי אבטלה, אלא גם בניסיון להקטין את האבטלה על ידי יצירת כר למתן הזדמנויות לאוכלוסיות שונות. לעיתים המדינה מפרסמת מכרזים מפלים על משרות שבהן יועסקו רק בני אוכלוסיות שונות: דרוזים, ערבים וכדומה.

כך למשל בשנים האחרונות, במדינות מפותחות בעולם, ובהן ישראל, גובר העניין בתעסוקת מבוגרים בני 40 ומעלה. משנות ה-70 במאה הקודמת יורד שיעור ההשתתפות של מבוגרים בשוק העבודה. בינתיים יש עלייה מתמדת בתוחלת החיים של האוכלוסייה במדינות רבות בעולם וגם בישראל. תוחלת החיים של גברים בישראל בשנת 2013 הייתה 80.3 שנים, לעומת 77.6 שנים בשנת 2000. תוחלת החיים של נשים הייתה 83 שנים בשנת 2013, לעומת 81.1 שנים בשנת 2000. גם באירופה יש עליה ממשית בתוחלת החיים.

זה הביא להצעות רבות שמטרתן הייתה לדחות את גיל הפרישה לנשים ולגברים, בהתבסס על ההנחה שקבוצת גיל זו כשירה לעבוד ולתרום למשק כמה שנים מעבר לגיל הפרישה הקבוע היום בחוק.

יכולה להיות תועלת משולשת מעידוד תעסוקתם של מבוגרים ולשילובם בשוק העבודה: למעסיקים, לעובדים ולמדינה. במדינות רבות בעולם מנסים לעצור נשירת עובדים בני 40 ומעלה משוק העבודה על-ידי פעילות הסברה, חקיקת חוקים חדשים, סבסוד שכר למעסיקי עובדים מבוגרים, יסוד תוכניות ליצירת עבודה המכוונות לעובדים מבוגרים, שירותי גיוס ועזרה והשמה ועזרה בחיפוש עבודה למבוגרים. כמו כן יש קורסים מקצועיים לפיתוח כישורים בסיסיים לשיפור יכולת התעסוקה בקרב מבוגרים וגם שיפור תנאי העבודה כך שעובדים מבוגרים יוכלו לעבוד גם לאחר גיל הפרישה = . יש לציין כי למרות קיום יוזמות רבות לעידוד שילובן של אוכלוסיות שונות בשוק העבודה, המענה על צורכי אוכלוסיית דורשי העבודה בני 40 ומעלה הוא חלקי בלבד (חסייסי, 2014).

לגבי עצם מעורבות המדינה בשוק העבודה יש שתי השקפות - במדינות שבהן שלטת ההשקפה הסוציאל-דמוקרטית, המדינה יוזמת חוקים שמטרתם להגן על העובדים ולשמור על זכויותיהם. מדינות אלה מתאפיינות בזכויות עובדים מקיפות ובחוקי הגנת עובדים רבים יותר. היא גם מעודדת ארגוני עובדים ותומכת בהם. לכן במדינות כאלה ארגוני העובדים הם בדרך כלל חזקים מאוד ויש להם תפקיד מרכזי בשוק העבודה: מאבק למען זכויותיהם של העובדים החברים בהם והגעה לתנאי עבודה משופרים והגנה מפני פגיעה בתנאי עבודתם ומפני פיטורים.

לעומת זאת, במדינות אחרות יש השקפה הנאו-ליברלית. שם המדינה נוטה להתערב פחות בשוק העבודה. חוקי המגן במדינות אלה בקושי קיימים, ונתח גדול יותר של יחסי העבודה מוסדר במסגרת השוק החופשי, על ידי חוזים אישיים בין העובדים והמעסיקים. זה שוק עבודה גמיש, בו העובדים לא מקבלים קביעות בעבודה, לא נהנים מביטחון תעסוקתי וקל יותר לפטרם. למעשה ניכר שארגוני עובדים פוגעים בצמיחה הכלכלית וביצירת מקומות עבודה ומגדילים את האי-שוויון. גם בישראל, המרוויחים העיקריים מהשביתות הם העובדים החזקים של המגזר הציבורי. הבעיה היא שזכות השביתה אינה משרתת לרוב את ה"חלשים" בחברה - אלה דווקא משלמים את מחירה. לכן טובה התערבות מסוימת של המדינה בשוק העבודה. (משרד החינוך, מדיניות כלכלית וחברתית בישראל 2011).

יש לציין מדיניות מיוחדת בגרמניה בשוק העבודה - "המודל הגרמני", ה Short-Time-Work נועדה להגן על שוק העבודה בזמן משבר. זה החל כבר בשנות ה-20 בגרמניה, ויושם בהצלחה במדינה במשבר הכלכלי של 2008-2009. במקום פיטורים המוניים, כמו שנעשה במדינות אחרות, הממשלה הגרמנית איפשרה למעסיקים במהלך המשבר הפיננסי ואחריו לשלוח את העובדים ל עבודה חלקית או לשבת בבית, כאשר המעסיקים ממשיכים להעביר להם בין 60% ל-80% מהמשכורת שלהם, כרגיל, כאשר המדינה מפצה את העסקים על תשלום זה. כך נמנעת אבטלה (אוני, 2020).